

ΕΣΥ: Μη αναστρέψιμη τομή προς τα μπρος

Η πανδημία απέδειξε την ανάγκη ύπαρξης στιβαρού δημόσιου συστήματος υγείας

Του Αριστομένη Ι. Συγγελάκη*

Το ΕΣΥ είναι «μία κατάκτηση του ελληνικού λαού» που «οικοδομεί στην πράξη μια άλλη αντίληψη για τον ρόλο του κράτους, τα δικαιώματα των πολιτών και τις υποχρεώσεις των λειτουργιών της Υγείας» (Γ. Παπαδάτος, 1988)¹.

Η χώρα μας βρίσκεται σήμερα, όπως και όλος σχεδόν ο πλανήτης, στη δίνη της πανδημίας της Covid-19, οι συνέπειες της οποίας είναι δυσβάσταχτες: πάνω από τέσσερα εκατομμύρια νεκροί, βαριά πληγείσες οικονομίες, κοινωνίες σε απόγνωση, οι δημοκρατικοί θεσμοί σε δοκιμασία, ηθικά διλήμματα στο προσκήνιο.

Παράλληλα, όμως, η πανδημία ανέδειξε, όπως παραδέχονται ακόμη και ιδεολογικοί αντίπαλοι της κρατικής παρέμβασης στην υγεία, τη σημασία της ύπαρξης καθολικού και αποτελεσματικού δημόσιου συστήματος υγείας σε όλο το φάσμα των λειτουργιών του (πρόληψης και προαγωγής της υγείας, επιδημιολογικής επιτήρησης, θεραπείας και αποκατάστασης).

Στην Ελλάδα, το Εθνικό Σύστημα Υγείας (ΕΣΥ), παρά τις χρόνιες αδυναμίες του και τις ανοιχτές, ακόμη, πληγές του από τη βίαιη περικοπή δαπανών κατά τη μνημονιακή περίοδο, ανταπο-

Στη δεκαετία του 1920 το προσδόκιμο ζωής των Ελλήνων ήταν κατά δέκα χρόνια μικρότερο από των άλλων λαών της Ευρώπης

κρίθηκε ικανοποιητικά, έως έναν βαθμό, στις εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες της πανδημίας χάρη, κυρίως, στον ηρωισμό του προσωπικού του, στην ισχυρή εμπιστοσύνη των πολιτών και τα διορθωτικά μέτρα που ελήφθησαν. Όμως οι ανάγκες σε προσωπικό και υποδομές δεν κρύβονται, η κάλυψή τους έχει επιτακτικό και επείγοντα χαρακτήρα.

Αναμφισβήτητα, το ΕΣΥ είναι ένα από τα κοινωνικά κεκτημένα της Μεταπολίτευσης, σταθμός στην προσπάθεια εκδημοκρατισμού και προοδευτικού εκσυγχρονισμού της Ελλάδας. Αρκεί μόνο να αναλογιστούμε πώς ήταν τα πράγματα στη χώρα μας πριν από την ίδρυσή του.

Οι πρώτες κρατικές παρεμβάσεις

Στις αρχές της δεκαετίας του 1920 η φτώχεια, τα λοιμώδη, κυρίως, νοσήματα και η απουσία κρατικής μέριμνας στη δημόσια υγεία και την υγειονομική περίθαλψη κρατούσαν το προσδόκιμο ζωής των Ελλήνων κατά δέκα χρόνια

μικρότερο από των άλλων λαών της Ευρώπης, ενώ, παράλληλα, συντελούσαν στη μειωμένη παραγωγικότητα της εργασίας.

Η κατάσταση επιδεινώθηκε σημαντικά με την έλευση ενάμισι εκατομμυρίου προσφύγων μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή. Η εξασφάλιση των αναγκαίων όρων για την περίθαλψη, την εγκατάσταση και συνολικά την αποκατάσταση των προσφύγων αποδείχθηκε ένα πιτάνιο έργο, δυσανάλογο των δυνατοτήτων της Ελλάδας. Οι επιδημίες πήραν σύντομα απειλητικές διαστάσεις. Η κυβέρνηση του Ελευθέριου Βενιζέλου προσέφυγε το 1928 στην Οργάνωση Υγείας της Κοινωνίας των Εθνών με στόχο την αναδιοργάνωση των υγειονομικών υπηρεσιών.

Το έργο της ειδικής επιτροπής υψηλού κύρους της ΚτΕ ήταν θετικό με κυριότερο επίτευγμα την ίδρυση της Υγειονομικής Σχολής Αθηνών. Ωστόσο η πιο σημαντική πρόταση της επιτροπής, για τη δημιουργία «Ελληνικής Υπηρεσίας Υγείας», με πυρήνα, μάλιστα, το κέντρο υγείας, δεν υιοθετήθηκε. Η ίδρυση του ΙΚΑ (νόμοι 5733/1932 και 6298/1934) έδωσε μία πρώτη, ουσιαστική αλλά μερική, απάντηση στο μείζον ζήτημα της ασφαλιστικής κάλυψης της υγείας.

Μετά την καταστροφική για την Ελλάδα περίοδο της Κατοχής και του Εμφυλίου και σε αντίθεση με την υπόλοιπη Ευρώπη, μικρά μόνο βήματα κοινωνικής πολιτικής έγιναν στην Ελλάδα, μεταξύ των οποίων η ίδρυση του ΟΓΑ (1961) από την κυβέρνηση Κωνσταντίνου Καραμανλή και η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση (1964) από την κυβέρνηση Γεωργίου Παπανδρέου. Την περίοδο της δικτατορίας (1967-1974) το «σύστημα» υγείας αποδιοργανώθηκε πλήρως, οι δημόσιες δαπάνες εξανεμίστηκαν, ο ιδιωτικός τομέας αναπτύχθηκε ανεξέλεγκτα και η όποια κρατική μέριμνα έλαβε πλήρως πελατειακό χαρακτήρα.

Η τομή του ΕΣΥ

Η αποκατάσταση της Δημοκρατίας βρήκε την Ελλάδα με υπηρεσίες υγείας κατακερματισμένες, χαμηλής ποιότητας και προσανατολισμένες στη θεραπεία. Η πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη ήταν δυσχερής και άνιση και σημαντικό τμήμα του πληθυσμού (π.χ. οι αγρότες αλλά και μεγάλο μέρος του αστικού πληθυσμού) ήταν αποκλεισμένο. Ο όρος «μη σύστημα» υγείας συνέχιζε να αποτυπώνει την πραγματικότητα μισό αιώνα μετά την έκθεση της ΚτΕ.

Η έλευση της Μεταπολίτευσης φέρνει ελπίδες: Το Σύνταγμα του 1975 κατοχυρώνει το δικαίωμα στην υγεία και αναγνωρίζει την ευθύνη του κράτους στην υγειονομική περίθαλψη. Όμως η πολιτική βούληση για ριζικές παρεμβά-

σεις λείπει και σημαντικές πρωτοβουλίες, όπως η έκθεση του ΚΕΠΕ το 1976 και, ιδίως, το σχέδιο νόμου του οραματιστή υπουργού Υγείας Σπύρου Δοξιάδη το 1980, εγκαταλείπονται.

Στο φόντο αυτό, η ίδρυση του ΕΣΥ (ν. 1397/1983) συνιστά μία επαναστατική πράξη! Καθιερώθηκε η ισότιμη πρόσβαση των πολιτών και η πλήρης και αποκλειστική απασχόληση των γιατρών, αναβαθμίσθηκε η παρεχόμενη φροντίδα, δημιουργήθηκαν 184 Κέντρα Υγείας στην ύπαιθρο, χτίστηκαν σύγχρονα νοσοκομεία κ.ά. Παρά τις αδυναμίες του, το ΕΣΥ αποτελεί κοινωνική κατάκτηση στην κατεύθυνση αποεμπορευματοποίησης της υγειονομικής φροντίδας. Χάρη σ' αυτό καλύφθηκε γρήγορα η υστέρηση της χώρας μας στον υγειονομικό τομέα. Μάλιστα η Ελλάδα βρέθηκε το 2000 (με στοιχεία του 1997) στην περίοψη 14η θέση, μεταξύ 191 χωρών², της κατάταξης των συστημάτων υγείας, αφήνοντας πίσω της χώρες όπως η Γερμανία, η Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο!

Τις επόμενες δεκαετίες υπήρξαν θετικές προσπάθειες, που όμως δεν ολοκληρώθηκαν, αλλά και πιασχυρισμοί. Η περίοδος των «παχέων αγελάδων» δεν αξιοποιήθηκε για τη θεραπεία των αδυναμιών του ΕΣΥ, το οποίο δοκιμάστηκε από τις άκριτες μνημονιακές περικοπές, αλλά άντεξε. Παρά την κριτική που έχει δεχθεί, δεν αμφισβητήθηκε ποτέ από το σύνολο των πολιτικών δυνάμεων της χώρας μας, οι οποίες ζητούν τη στήριξη και τη βελτίωσή του.

Ας γίνει πλήρως αντιληπτό: το ΕΣΥ ανήκει στον ελληνικό λαό. Αποτελεί καταφύγιο της κοινωνίας στην εποχή της διακινδύνευσης, προϋπόθεση για τη λειτουργία της Δημοκρατίας και την έξοδο από την κρίση. Όχι άδικα, θεωρείται μία εμβληματική μεταρρύθμιση, που έχει στέρεα θεμέλια και δεν μπορεί να αναστραφεί.

Συνεπώς δεν χωρούν άλλες σκέψεις πέραν της ενίσχυσης της καθολικότητας και της αποτελεσματικότητάς του, με πρώτη προτεραιότητα την ολοκλήρωση της μεταρρύθμισης της ΠΦΥ.

¹ Γ. Παπαδάτος, ΕΣΥ: Μία κατάκτηση του ελληνικού λαού. Σοσιαλιστική Θεωρία και Πράξη, τεύχος 9, 1988, σελ. 26-32.

² Ως προς τη συνολική απόδοση του συστήματος υγείας («overall health system performance»). Στην πρώτη θέση της κατάταξης ήταν η Γαλλία. Δείτε αναλυτικά: The World Health Report 2000. Health Systems: Improving Performance. WHO, Geneva, 2000.

*Ο Αριστομένης Συγγελάκης είναι οδοντίατρος - πολιτικός επιστήμων, διδάκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών